
Ateneu Barcelonès

TERTÚLIA DITIRÀMBICA
sobre **TEMES HUMANS**

FILOSOFIA CASUAL
a partir de **PEL·LÍCULES, GRAFISMES o**
DISPARADORS ESTRANYS

TEMA 21: LA CORRUPCIÓ POLÍTICA, des del fil conductor de tres valors en decadència: DIGNITAT, VERGONYA, INDIGNACIÓ.

De la mà dels articles d'opinió de:

—**Francesc Marc-Álvaro: Vergonya i democràcia**
— La Vanguardia, 01/03/2013

—**Manuel Cruz: Y después de la justicia, qué?** — El País, 12/12/2025

Xavier Cabús

Els partits polítics enfrontats en l'arena partidista últimament es defensen de les acusacions de corrupció atribuint els casos en les seves files a la ocasional poma podrida d'algun militant, però assenyalant, en un teatralitzat *tu quoque*, casos

idèntics en l'oposició com si, en aquests altres partits, constituïssin proves de corrupció sistèmica.

Aquesta desconfiança mútua en l'honradesa orgànica ens hauria de fer desconfiar de què, en context —ells que es coneixen—, aquesta acusació no reflecteixi de fet la realitat dels partits molt millor que no el degoteig de notícies que van fent aflorar alguns casos —molts, però per això mateix de segur una part ínfima—, que serien només mostra de la fondària autèntica del problema. Cosa a explicar des del mateix *status quo* del sistema de partits i del repartiment de quotes de poder i d'influència, en el marc d'aquest capitalisme postmodern.

He triat, per a obrir boca en la tertúlia, dos articles —venen transcrits, al final— d'escriptors senyers que són alhora polítics militants, l'un, Francesc Marc-Álvaro, diputat al Parlament Espanyol per ERC; l'altre, Manuel Cruz, diputat també, via PSC-PSOE. Entre tots dos hi ha un hiatus de 13 anys, en els quals els casos de corrupció han sovintejat tant que em penso que ja hem perdut el compte —jo, almenys, he deixat d'interessar-me per cadascun dels *affaires* particulars i ja només recordo els més antics, quan encara eren capaços de sacsejar-me la consciència—. Em sembla que és a aquesta saturació i oblit a la que es refereix Manuel Cruz quan fa referència a la valoració que retenim en la memòria del primer cas de corrupció coneguda, que va ser la de l'*hermanísimo* de l'Alfonso Guerra, quan la comparem amb la valoració que fan els mitjans i els propis polítics referint-se als actuals casos destapats de corrupció. La diferència que

assenyala és que, en encetar-se la transició política, i quan els del PSOE van arribar al poder, encara s'esperava que serien capaços de sentir vergonya per la traïció moral en les pròpies files, però que ja no; com explica Cruz, tota possible responsabilitat ha esdevingut penal, però s'ha perdut la vergonya, perquè ja no s'assumeix cap tipus de responsabilitat moral —i, doncs, política.

L'article de Marc-Álvaro, de fa tretze anys —en el context de la crisi que havia fet aparèixer els indignats, que ràpidament van degenerar en Podemos aïrant-se en contra de la casta—, parla precisament de la vergonya. Conclou: *La vergonya és proporcional al nivell de respecte que sentim per la veritat i per la intel·ligència de qui ens escolta. Pot prosperar, a començaments del segle XXI, una vida democràtica que parteixi de la creença que, al capdavall, només som figurants del no-res?*

Què significa ser figurants del no-res?

Efectivament, els conceptes de dignitat i de vergonya són cara i creu d'una estètica política i moral que avui dia ja no es reconeix *per se*, i que potser cal explicar:

En societats guerreres, imperials, corsàries o feudals, la pròpia vida depenia de la lleialtat del companyó en la batalla: llavors ser una persona de refiar ho era tot, i la integritat i la valentia, amb menyspreu del propi benestar, eren virtuts senyeres. Societats virils, on abans perdre la vida que l'honor, en les quals els reptes a duel eren possibles, i la pròpia dignitat, impostergable, on calia filar prim per a no ofendre —donar-se la mà per demostrar que hom no amagava cap arma— i per mantenir l'aparença de ser fidel a un ideal —no pas *un figurant del no-res, que diu Marc-Álvaro*—. Un món de Quixots —almenys en l'estètica, que en el fons, ho és tot.

Curiosament, doncs, l'honorabilitat, podríem dir, és conseqüència de la guerra. I que la guerra es justifica, almenys, per la idealització dels companys d'armes i dels colors de la bandera i —en un *fair play* bèl·lic, com entre els aviadors de la Gran Guerra—, s'atribueix honor fins i tot a l'enemic *honrat*, bo i que disposat a matar-te. Un univers sense traïdors, on la lleialtat sectària era ben vista adhuc pels enemics: *Roma no paga a traïdors*, van haver d'escoltar els assassins de Viriat.

En aquest tipus de societat —vigent mentre s'ha mantingut l'imperialisme expansiu i els valors militars que l'han d'acompanyar— el valor de la vida individual se subordina al valor de la supervivència col·lectiva, i per això hi ha *principis* morals rectors, que són inopinables. I la col·lectivitat s'entén des d'una estructura piramidal que justifica una autoritat basada en la jerarquia, on la dignitat de cadascú —emanada de les posicions socials respectives— es justificava en el talent, bressol o tàlem —però no en els diners—, de tal manera que els subjectes s'obligaven a integrar en la consciència l'obediència a la regla particular segons el grup social de referència, en societats d'estratificació poc permeable, i l'exhibició pública d'aquesta obediència constituïa la dignitat de l'individu. Així, la dignitat del treballador, com el seu nom indica, radicava en ser esforçat —*pobre pero honrado*—; d'un vassall s'esperava lleialtat; d'un clergue, mansuetud; d'un

cap de família, per damunt de tot, que fos un home responsable; i de la seva dona, que fos honesta i neta —tal com fiscalitzaven les veïnes, sense excepció i amb goig, quan eren convidades a passar al menjador de la casa—, etc.

En societats d'aquest tipus, on les normes no admeten cap tipus d'interpretació creativa —perquè, abans d'aquesta societat de l'espectacle que ens ha tocat de viure, ningú no dubtava que “la veritat” existís— quan hom és descobert en falta —la noia que no és casta, el funcionari que es deixa corrompre, el fill que no demostra prou respecte per son progenitor...—, recau immediatament en una posició immoral que no admet pal·liatius, i el subjecte es desmoralitza —en el sentit orteguian: que es desestructura, perquè deixa de fer peu, i que llavors s'afebleix—, fins el punt de sentir una onada d'escalfor que infla les galtes: d'això se'n diu “vergonya”, i és sempre l'altra cara —la subjectiva— de la dignitat del subjecte quan la manca d'aquesta dignitat es posa en evidència. Igualment, del rei i del polític s'espera una actitud de vocació de servei, i que no s'aprofitin del bé públic que administren.

La “dignitat” té a veure sempre amb el sentit d'adequació a un rol, i el que es comporta dignament espera el reconeixement merescut, i quan no es dona, s'indigna —d'aquí “els indignats”, classe mitjana *honrada* reduïda per la crisi del 2008, i des de llavors, a una proletarització imparable, mentre el PIB i la polaritat de renda no paren mai de créixer—. De manera que un indignat és el contrari d'un avergonyit —és impossible imaginar algú avergonyit (que no sigui de vergonya aliena) i indignat al mateix temps.

No insisteixo en l'anàlisi fenomenològica d'aquests tres conceptes —dignitat, vergonya, indignació—. De seguida es pot veure que són les tres potes d'un mateix tríode, amb sentit només quan hi ha un imaginari col·lectiu en què la societat és més valuosa que cadascun dels individus, i quan aquest valor *humanístic* s'ensenya a les escoles i famílies. És, precisament, la reivindicació de l'ésser genèric

humà, per damunt de l'individualisme competitiu, el que històricament ha portat els partits d'esquerra a ser adalids de l'honradesa política —la política és, precisament, la gestió d'aquest bé col·lectiu, del bé social, *socialisme*—. I la paraula *militant*, que ve de *milites*, soldat, fa referència a un valor de l'esquerra, que recupera aquella moral heroica gestada per la guerra —dita, llavors *lluïta de classes*.

La qüestió és: ¿se'ls pot detectar vergonya al Sr. Urdangarin —ara que ha publicat un llibre sobre la *injustícia* patida d'haver de passar un temps en la presó de dones—, a la seva muller —pobra víctima ingènua del marit barrut— o al seu sogre —que acaba de publicar també un llibre parlant de *la ingratitud de los españoles*—, als aprofitats Bárcenas o Ábalos, a la Sánchez Camacho i a la ex del petit dels Pujol parlant de sexe al restaurant la Camarga en una sana conversa entre senyores, al Millet, al Bigotes valencià —a qui ja ningú recorda—, a la tonadillera viuda de España, a l'Aldama, al Koldo...?...

La resposta és que no; i la raó no és altra sinó que —verbigràcia— els sobresous que es pagaven a la cúpula del PP a través dels suborns, eren generalitzats —incloent un tal M. Rajoy— i la vergonya és un sentiment interioritzat de transgredir una norma que se suposa universalment acceptada. I això té a veure amb la cosmovisió pròpia del capitalisme: quina diferència hi ha entre enriquir-se buscant una posició dominant en el mercat o voler cobrar una comissió per un servei prestat, proporcionant precisament aquella posició predominant buscada per l'industrial, buscada pel mercader?

Hi cap la vergonya en aquest esquema? Té alguna vergonya l'administrador de finques cobrant —com tots sabem— la comissió de l'industrial que fa una feina per al col·lectiu de veïns? Què és el que fa que no ens indignem —i que pensem, potser, que en el seu lloc faríem el mateix?

Deia Kant que la bona voluntat, que és l'única cosa absolutament bona, no consisteix merament, si ets l'únic botiguer del poble, a cobrar un preu raonable pels queviures que vens, sinó a fer-ho per bonhomia i no per a evitar que se'n vagin a comprar al poble del costat.

Però la lògica del capital corre en sentit contrari: només t'enriquiràs si ets un pocavergonya. O un *sinvergüenza*, com explica prou bé Francesc Marc Álvaro, en l'article proposat. Si qualsevol empresari deixa de vendre tan car com el client estigui disposat a comprar-li, s'està fent la traveta; llevat que estigui executant un dumping. —No sé de què s'exclama el Sindicat de Llogateres, si no és que pretenen preconitzar la revolució comunista. Ningú no pot entendre que la lògica de maximalització del benefici sigui aplicable a la salut, en medicina privada, amb vist i plau de tothom, i no ho sigui a l'habitatge, en els lloguers privats. De fet, si no és que estan proclamant el comunisme —m'hi jugo un pèsol—, ara poden clamar contra els voltors rentistes però, si en el futur són propietaris, no li cediran pas per bonhomia i humanisme el seu pis a aquell pobre, necessitat de debò, que fa dos anys dorm al carrer.

Aplicada a la política, des de la lògica del subjecte possessiu en el sentit de Hobbes, la lògica del benefici pròpia del capitalisme passa per l'ús de la cosa pública en benefici personal. Com deia Gil i Gil, en la conversa que li van enregistrar per ordre del jutge: *¿Para qué te crees que me he metido en política, si no es para forrarme?*

Aviat, quan la misèria —i no només moral, per descomptat, perquè la conseqüència de la immoralitat política és la fam de molta gent— propiciada per l'espoli dels milers d'arribistes, que s'amaguen davall aquesta punta d'iceberg que coneixem, s'hagi blindat a si mateixa —com aviat hem de veure; ja vam ser espectadors d'una *amnistia fiscal*—, igual clamarem per una nova invasió bàrbara:

La de l'extrema dreta, que es presenta sempre amb la idea del regeneracionisme i de tornar, amb la potència purificadora de la violència i de l'autoritarisme, als bons valors *de sempre* — parlem de Donald Trump, un producte del *indignats* del seu país.

Denunciem-ho amb energia, mentre encara puguem. Contra els sofistes, el futur és Plató: recuperar com a guia la idea de Bé. I exigir-ho de tothom, començant pels polítics.

[SEGUEIXEN ARTICLES DE F. MARC-ÁLVARO I DE M. CRUZ]

Francesc Marc-Álvaro

03/01/2013

Es torna a parlar de la vergonya, ens ho expliquen a les pàgines culturals d'aquest diari. Les paraules van i vénen com si res. En el temps que els meus pares van viure com a suma de passat, present i futur (la postguerra), la vergonya era molt important. En el temps dels meus mestres (els anys setanta), la vergonya va deixar de ser un valor a l'aparador de l'existència. Avui, després de tots els naufragis dels grans relats, vells progressistes que s'han convertit en avis tenen nostàlgia de la vergonya, com s'enyora una antiga calaixera de caoba de la tieta, que algú no va saber valorar en el seu moment. Em fa gràcia.

Dels meus pares vaig aprendre que els pobres tenien vergonya mentre els rics tenien d'altres coses. Misteris relacionats amb el passadís fosc que uneix la llibertat, la propietat i la dignitat. La vergonya no era una bandera, era el refugi de qui no té res, un espai de prevenció contra els abusos, enormes durant moltes dècades en aquest país. La vergonya no era una marca de classe social, era la supervivència que es transforma en costum. Cal ser perifèric -en sentit integral- per comprendre exactament que la vergonya no pot ser pensada per segons qui. En català, tenim la paraula pocavergonya, molt escaient. En espanyol, es parla de sinvergüenza, potser menys tràgica. Exacta, tanmateix.

De què parlem avui quan parlem de la vergonya perduda? De quatre coses.

1. La societat de l'espectacle ha canviat el concepte de vergonya en convertir el pudor en una paraula sense sentit. Mostrar la pròpia vida mitjançant les xarxes social és un exercici quotidià de milions de persones. Està vinculat a la destrucció del concepte clàssic de privacitat i d'intimitat. A més, transgredir per ser famós exigeix aparcar qualsevol residu de vergonya. Molts volen ser famosos i la vergonya és, llavors, una muralla que cal saltar per assolir aquesta condició. L'obligació de ser desinhibit, natural i divertit davant del món no es discuteix. El xaronisme acaba podrint la representació: cal mostrar el cul i l'ànima amb total abnegació. Som estrelles on fire.

2. La manca de vergonya com a manca de sentiment de culpa o de responsabilitat és allò que defineix l'espai de la política-porqueria i de la política-drap.

Té a veure amb un món on als ciutadans ens convé creure que tot ens supera i que les causes dels problemes que vivim no tenen res a veure amb les nostres decisions particulars. És una excusa. Només ens veiem com a víctimes.

Té a veure amb un món on "un mateix és el projecte fonamental de cada individu" com escriu François Ascher. En aquest univers, "la societat ens diu cada cop menys quines són les regles que hem de respectar, però ens commina a que nosaltres mateixos triem les que hem d'adoptar". Aquest sociòleg francès té clara la conclusió: "En aquest nou context, la vergonya i la culpabilitat ja no serveixen per a sancionar l'incompliment de les normes que un mateix ha triat o creu haver triat".

Té a veure amb la fallida dels mecanismes de persecució i càstig de comportaments criminals o èticament dubtosos que instauren una idea d'impunitat fàcil i que impedeix que pugui prosperar res que s'assembli a l'exemplaritat dels líders polítics, econòmics i socials.

Té a veure, finalment, amb la sensació que les

normes sempre premien a qui no les compleix o a qui les desfigura en funció dels seus interessos espuris. És el cas -per exemple- de l'amnistia fiscal dictada pel Govern espanyol, una veritable burla a la majoria i un missatge que alimenta el cinisme més descarnat.

3. La vergonya introbable exigeix rituals pal·liatius per part dels poders, per alliberar pressió. Sembla que sigui autocrítica però és una altra cosa. A vegades, els polítics demanen disculpes públiques només per evitar que la manca de popularitat els destrossi en les enquestes.

El passat setembre, Nick Clegg, líder dels liberaldemòcrates britànics i soci del primer ministre conservador David Cameron, va demanar perdó per haver acceptat un augment molt fort de les matrícules dels estudis universitaris quan, en campanya, havia promès que eliminaria aquestes taxes. I, a finals de novembre, un grup de militants del PSOE van fer un vídeo en el qual admetien errors del Govern presidit per Zapatero i demanaven perdó, entre d'altres coses "perquè no vam reconèixer a temps la crisi i vam negar la seva magnitud". Carme Chacón -ex-ministra de Defensa i d'Habitatge- no va tenir cap problema a manifestar que "la gent no tornarà a confiar en nosaltres si no som capaços de dir que hi ha coses en les quals ens hem equivocat". En el circ, aquests números triomfen.

4. Es pot parlar de vergonya sense parlar de respecte? Quan els enganys es presenten com errors, no s'està faltant greument al respecte dels administrats? Quan el terme nazi o malalt mental s'aplica a un adversari, quina mena de societat s'està proposant? Quan es considera que la gent no té memòria, quin horitzó de confiança es fabrica? La vergonya és proporcional al nivell de respecte que sentim per la veritat i per la intel·ligència de qui ens escolta. Pot prosperar, a començaments del segle XXI, una vida democràtica que parteixi de la creença que, al capdavant, només som figurants del no-res?

Y después de la justicia, ¿qué?

Delegar en los tribunales la resolución de comportamientos polémicos agrava una política carente de argumentos racionales

MANUEL CRUZ

12 DIC 2025 - 05:30 CET

En este desierto discursivo por el que deambulamos, erráticos, cualquier elemento — de cualquier tipo— que pueda ser considerado como una referencia firme y fiable [es acogido con entusiasmo](#). En el espacio público, en concreto, esto resulta particularmente evidente. Así, la habitualmente denominada “judicialización de la política” no solo estaría lejos de ser algo casual o azaroso, sino que resultaría poco menos que una desembocadura inevitable del proceso de evolución de las ideas en el que llevamos tiempo inmersos. Echemos la vista atrás por un instante para intentar justificar dicha afirmación.

Muchos recordarán o habrán oído hablar de lo que en su momento se denominó [el caso Juan Guerra](#), considerado por algunos como el primer caso de corrupción en España. Probablemente, los mismos que recuerden o hayan oído hablar del episodio apenas retengan en su memoria otra cosa que la imagen del hermano, espabilado y pícaro, del entonces vicepresidente del Gobierno, que se las había apañado para disponer de un despacho en la Delegación del Gobierno en Andalucía en el que hacer valer su condición familiar como presunta garantía de trato preferente (sin descartar algún otro privilegio) a quien acudiera en demanda de sus favores ante la Administración central. En realidad, llegó a ser juzgado por cohecho, fraude fiscal, prevaricación, malversación de fondos y usurpación de funciones, aunque resultara absuelto de todas estas imputaciones, [excepto de la de fraude fiscal](#).

De este desenlace sin duda son bastantes menos los que se acuerdan a estas alturas, aunque sí recuerden con claridad la escandalera política que se armó alrededor de este asunto, y que terminó provocando [la dimisión de su cargo del propio Alfonso Guerra](#). En cierto sentido es lógica la selección llevada a cabo por la memoria. El alud de críticas recibidas por el hermano no ponía el acento en la presunta ilegalidad de sus comportamientos, sino en la dimensión ético-política (y también estética, por qué no decirlo) de los mismos. De hecho, estaba en el ambiente que, incluso en el supuesto de que ninguno de ellos hubiera sido constitutivo de delito, no por esa razón habría dejado de *estar mal*, esto es, de resultar merecedor de reproche social.

La diferencia con respecto a [los asuntos de parecida naturaleza que en nuestros días](#) poco menos que monopolizan la atención de los medios de comunicación es, desde luego, muy notable. Por decirlo ya directamente: respecto a todos ellos lo que parece dirimirse en exclusiva es si constituyen o no delito de algún tipo. O, tal vez mejor dicho, solo esta hipotética condición delictiva parece importar a quienes más se afanan en denunciarlos. No parecen ser conscientes del riesgo que corren al desatender a cualquier otra dimensión criticable de tales asuntos. Y es que, en el supuesto de que los tribunales correspondientes desestimaran las posibles acusaciones o que, atendiéndolas, al final del proceso declararan inocente a la persona acusada, parece fuera de cualquier duda que en el espacio público dicha persona pasaría a ser considerada inocente a todos los efectos, por más que el comportamiento denunciado fuera susceptible de recibir severas críticas desde otros puntos de vista.

Es a esta *unilateralización* (como a buen seguro diría el maestro Lledó) de la crítica a lo que venimos asistiendo de un tiempo a esta parte. Sin demasiado esfuerzo se deja ver que la misma trae causa en la desertización discursiva con la que iniciábamos el presente texto. En contra de lo que a alguien le podría parecer a primera vista, no estamos haciendo referencia a una cuestión abstracta o meramente especulativa, sino que el asunto se puede describir en términos tan sencillos como fácilmente identificables: hay desierto discursivo desde el momento en el que no se dispone de un *en*

nombre de qué justificar las propias posiciones o someter a crítica las de los adversarios. Un ejemplo flagrante (por no decir directamente obsceno) lo encontramos en el cruce de reproches que acostumbra a tener lugar [en las sesiones de control al Gobierno de todos los miércoles](#), y más en concreto en el alcance de un recurso retórico del que tanto el Gobierno como la oposición se sirven con irresponsable ligereza cuando se ven acusados de algo y que, a poco que se piense, debería generar una profunda preocupación entre los ciudadanos que todavía siguen tales sesiones. Me refiero a [la recurrente respuesta “y tú más”](#).

Porque resulta evidente que quien se sirve de semejante recurso, lejos de refutar la acusación de la que está siendo objeto, en realidad la está reconociendo, solo que argumentando, supuestamente en su descargo, que [el tamaño de su culpa es inferior a la que merece](#) su acusador, que, de acuerdo con esta forma de replicar, participa del mismo pecado. Hasta tal punto esto es así que ha llegado un momento en el que el principal reproche que los adversarios políticos se dirigen entre sí ya no es el de haber tenido comportamientos censurables (como el de la corrupción, respecto a la cual se diría que solo discrepan en el tamaño que ha alcanzado en cada uno), sino el de mentir, como si no hubiera [pecado público de mayor gravedad que el de la mentira](#) (hoy rebautizada como bulo). Quienes, desde las tribunas o desde sus escaños, plantean las cosas de semejante manera no parecen ser conscientes de la profunda decepción que están provocando en todos los que, con su voto, habían confiado en que *los suyos* quedarán al margen de determinados comportamientos y que, en vez de eso, con lo que se están encontrando es con un altivo y desafiante reconocimiento de culpa.

Partiendo de tales premisas, resulta de todo punto lógico el siguiente paso: en ausencia de criterios con los que llevar a cabo las valoraciones, se delega en la justicia la tarea de dilucidar el signo de los comportamientos más polémicos que tienen lugar en la esfera política. Desde esta perspectiva es como se entiende el hecho de que en nuestros días todos los ataques a (y todas las defensas de) tales comportamientos se fíen a la decisión última de los tribunales. El problema radica en que, como

por otra parte es comúnmente aceptado, el derecho tiene una insoslayable dimensión interpretativa (a no confundir con un relativismo bobo), lo que pone a prueba a los que, de boquilla, tanto declaran confiar en jueces y tribunales. Ello se hace evidente cuando sus sentencias les resultan desfavorables. Es entonces cuando de la judicialización de la política regresamos a la politización de la justicia, solo que de la peor manera posible. Porque la política a la que se regresa, definitivamente ayuna de discursos consistentes, argumentos racionales y categorías fundamentadas, ya no dispone de más recursos que la movilización emotiva, el juicio de intenciones o la rabia sin más palabras que las que vehiculan el insulto o la insidia. En efecto, las leyes eran el penúltimo recurso (en ausencia de discurso) antes del decisionismo nihilista puro y duro. Cuando aquellas se ven impugnadas, suena la hora del irracional “salvemos...” (y aquí la patria, la democracia o lo que proceda salvar de acuerdo con la tendencia política de cada cual). Mucho me temo que es exactamente ahí donde, o ya nos encontramos, o estamos a punto de encontrarnos.

Pero si [el filósofo alemán Markus Gabriel](#), en su libro *Hacer el bien*, [ha podido reivindicar](#), con planteamientos ciertamente atendibles, una economía basada en la idea del bien, ¿tan insensato resultaría proponer que la política se rigiera por esa misma idea, en vez de por la del exclusivo interés de *los nuestros* (aunque esos presuntos *nuestros* puedan ser más, sumados todos)?

Manuel Cruz es catedrático de Filosofía y expresidente del Senado. Su último libro es *Resabiados y resentidos. El eclipse de las ilusiones en el mundo actual* (Galaxia Gutenberg).